

Ужгородський греко-католицький кафедральний собор, Горянська ротонда, Мукачівський храм Св. Михайла, Берегівська та Виноградівська римо-католицькі церкви, Хустська, Вишківська, Тячівська реформаторські та інші церкви, які представляють велику архітектурну та мистецьку цінність [6].

Висновки. Проаналізовано сутність, особливості та специфіку екскурсійної діяльності, трактування поняття "релігійна екскурсія", запропоновано власне визначення поняття "релігійна екскурсія", розглянуто особливості підготовки екскурсій релігійної тематики, а також їх вплив на розвиток релігійного туризму Закарпатської області.

Екскурсійна діяльність відіграє важливу роль для розвитку релігійного туризму як в Україні, так і в Закарпатській області, оскільки є однією з основних складових сучасної індустрії туризму, розвиток якого без цієї складової не можливий. Сектор екскурсійної діяльності на ринку туристичних послуг неупинно зростає, тому дуже важливим є просування на туристичний ринок релігійних екскурсій, для проведення яких у Закарпатській області створені всі належні умови.

Література

1. Бабарицька В.К. Екскурсоведення і музеєзнавство : навч. посібн. / В.К. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К. : Изд-во "Альтерпрес", 2007. – 464 с.
2. Емельянов Б.Р. Экскурсоведение / Б.Р. Емельянов. – М. : Изд-во "Советский спорт", 2007. – 216 с.
3. Мальцева Л.В. Вісник Луганського національного університету ім. Т.Шевченка / Л.В. Мальцева. – 2012. – № 4 (239). – Ч. II. – 159 с.
4. Устименко Л.М. Основи туризмознавства : навч. посібн. / Л.М. Устименко. – К. : Вид-во "Альтерпрес", 2009. – 320 с.
5. Христов Т.Т. Релігійний туризм : учебн. пособ. [для студ. ВУЗов] / Т.Т. Христов. – М. : Изд-во "Академия", 2005. – 288 с.
6. Закарпаття онлайн. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakarpattia.net.ua/News/98054-Cherez-zakarpatski-i-uhorski-tserkvy-prolihatyme-osoblyvyi-turystychnyi-marshrut>.
7. Класифікація екскурсій. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://forstudents.at.ua/klasifikacia_ekskursij.doc.
8. Організація туристичної діяльності в Україні. Екскурсійна діяльність. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://library.if.ua/book/31/2021.html>.
9. Особливості релігійної екскурсії по православному храму. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ua-referat.com>.
10. Релігійний туризм на Закарпатті. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://diplomna5.com/ref-74483/>.
11. Релігійні тури. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.oksamyt-kl.com.ua/index.php/excursions/religion>

Милашовская О.И., Удовенко А.Н. Роль и место экскурсионной деятельности в развитии религиозного туризма на Закарпатье

Проанализирована сущность экскурсионной деятельности, ее роль, место и значение для развития религиозного туризма в Закарпатской области. Рассмотрены сущность, цель и основные особенности подготовки и проведения религиозных экскурсий, функции экскурсий и их характеристика, факторы успеха при проведении экскурсий религиозной тематики, правила поведения экскурсантов при проведении религиозной экскурсии. Охарактеризована роль экскурсовода при проведении экскурсий, рассмотрены религиозные объекты Закарпатской области, наиболее часто посещаемые туристами.

Ключевые слова: экскурсия, экскурсионная деятельность, религиозный туризм, функция экскурсии, религиозный объект.

Milashovska O.I., Udovenko A.M. Role and place of excursion activity in development of religious tourism in Transcarpathia

In the article considered the essence of excursion activities, its role, place and importance in the development of religious tourism in the Carpathian region, described the nature, purpose and main features of the religious tours, function of the excursions and their characteristics, factors of success during religious excursion, rules during religious excursion, describes the role of tour guide during the tour, considered religious objects of Transcarpathia, which are often visited by tourists.

Keywords: excursion, sightseeing activities, religious tourism, function of excursion, religious object.

УДК 338.43-057.212(477.87)

Доц. С.О. Малахова, канд. екон. наук;

доц. С.С. Радомський, канд. екон. наук – Львівський НАУ

СІЛЬСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ – ОСНОВА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ ЗАКАРПАТТЯ

Здійснено огляд сучасного стану сільського туризму, проблем та перспектив його розвитку. Проаналізовано кількість сільських садиб у розрізі районів Закарпатської області. Визначено пріоритети реалізації державної політики розвитку сільського туризму та завдання органів державної влади у регулюванні і в управлінні туристично-рекреаційним комплексом.

Ключові слова: туристично-рекреаційний комплекс, туризм, сільський туризм, екотуризм, зелений туризм, сільські садиби.

Постановка проблеми. Проблема розвитку сільського туризму в Україні та Закарпатті особливої актуальності набула останніми роками. Організація відпочинку на селі має надзвичайно позитивний вплив на економіку та екологію регіонів України за рахунок використання наявного приватного житлового фонду, розширення сфери зайнятості сільського населення та можливостей реалізації на місці продукції особистого селянського господарства, забезпечення туристів екологічно чистими продуктами харчування та збереження природи внаслідок зниження антропогенного тиску.

Закарпатська область має значний потенціал для того, щоб стати потужним туристичним центром світового рівня. Для цього в краї є всі необхідні туристичні ресурси, а саме наявні природні рекреаційні ресурси, мережа підприємств туристично-рекреаційного обслуговування, які становлять матеріально-технічну базу та інфраструктуру туризму, що забезпечують функціонування туристично-рекреаційного комплексу регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців займалися дослідженням сільських територій та розвитку в них сільського зеленого туризму. Фундаментальний внесок зробили такі вітчизняні вчені, як М. Рутинський, Т. Лужанська, В. Васильєв, О. Любіцева, Г. Горішевський, Ю. Зінко, Я. Маєвський. У працях цих дослідників істотно розширено теоретичні засади, а також розроблено практичні аспекти розвитку сільського зеленого туризму.

Постановка завдання. Розкрито суть таких понять: "сільський туризм", "екологічний туризм", "агротуризм". Також детально розкрито динаміку розвитку сільського туризму в Закарпатській області.

Виклад основного матеріалу. Закарпаття – багатонаціональний край. Тут з давніх часів у тісному сусідстві проживають українці (80,51 % від усього населення області), угорці (12,08 %), румуни (2,56 %), росіяни (2,47 %), цигани (1,12 %), словаки (0,45 %), німці (0,28 %).

У гірських районах на північному сході області мешкає етнічна група лемків, гори на сході області заселяють гуцули. Давні традиції добросусідства створюють особливу атмосферу дуже гостинного ставлення селян до туристів, що є вагомим запорукою перетворення краю на осередок міжнародного туризму в Центральній-Східній Європі. Найважливішою особливістю Закарпаття є те, що це найзахідніша область України й єдина серед областей держави, що межує одразу з чотирма країнами Центральної Європи: Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Румунією. Ця особливість перетворює Закарпаття на транскордонний "поліс" притягання туристичних потоків із Заходу й Сходу, Півночі й Півдня Європейського континенту.

У Закарпатській області перехрещуються чотири важливі міжнародні автотранспортні магістралі, що сполучають Європейський Союз з Україною, Росією, державами Центральної Азії. З початком XXI ст. автомагістралі перетворюються у міжнародні транзитно-туристичні коридори з розгалуженою інфраструктурою приватних мотелів, кемпінгів, ресторанів, сервіс-центрів, що обслуговують транзитно-туристичні потоки.

Можливість задоволення туристично-рекреаційних потреб переважно міського населення, що проживає в умовах урбанізованого середовища, у районах зі складною екологічною ситуацією, зумовила помітний інтерес до сільського туризму та його різновидів – агротуризму й екотуризму.

Сільський туризм – це перспективний напрям малого туристичного бізнесу, заснований на активному відпочинку в сільській місцевості. Розмаїтість циклів туристичних занять: пізнавальних (ознайомлення з культурно-історичними, природними, етнографічними цінностями), розважальних (риболовля, полювання, збирання грибів, ягід, трав), оздоровчих (купання у водоймах, заняття фізичною працею), зміна вражень і майже постійний контакт із природою роблять сільський зелений туризм одним з найефективніших видів рекреаційної діяльності, що володіє постійно зростаючою популярністю.

Сільський туризм і його підвиди – агротуризм та екотуризм – найбільшою мірою відповідають пріоритетам сталого еколого-економічного розвитку регіону, зокрема: збереження природного та культурного середовища, економічна підтримка добробуту місцевої громади, постачання туристам місцевих екологічних продуктів харчування.

На сьогодні не існує єдиної спільної думки серед фахівців щодо визначення категорії "сільський туризм". Сільський туризм можна розглядати у вузькому та широкому значенні. У першому значенні під сільським туризмом потрібно розуміти проведення різних заходів (спортивних, оздоровчих, культурно-дозвільних), спрямованих на створення сприятливих соціальних умов у сільському господарстві (насамперед, зайнятість місцевого населення), підвищення ефективності основного виробництва (за рахунок "переливу" капіталу) і, нарешті, забезпечення оптимального конкурентного середовища на туристичному

ринку (на базі розвитку промислового розведення дичини для спортивного полювання, рибальства).

У широкому значенні сільський туризм також можна розглядати як домінуючу ключову галузь у територіальному аспекті, коли інші галузі (народні ремесла, шляхове господарство і транспорт, сфера торгівлі та харчування, інші підприємства сфери послуг) підлаштовуються технологічно під відповідне природно-рекреаційне середовище [2].

Агротуризм – це сектор туристичної галузі, орієнтований на використання природних, культурно-історичних та інших ресурсів сільської місцевості і її специфіки для створення комплексного туристичного продукту. Обов'язковою умовою є те, щоб місця проживання туристів (зазвичай, індивідуальні, спеціалізовані) перебували в сільській місцевості (або малих містах без промислової й багатоповерхової забудови).

Близьким за своїм змістом і спрямуванням до агротуризму є екотуризм. Екотуризм – це форма подорожу, сприятлива для навколишнього середовища. Вона відбувається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки). Екотуризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідують туристи. Він передбачає, що учасниками цих подорожей є люди з високою екологічною свідомістю. Близьким за суттю до поняття "екотуризм" є зелений туризм (*green tourism*) та природничий туризм (*nature tourism*).

До виникнення такого соціально-економічного явища, як "сільський зелений туризм", туризмом у загальноприйнятому розумінні займались особи (фахівці), що мали відповідну економічну або іншу спеціальну освіту та відповідний стаж роботи в туристичних підприємствах. Але сьогоденні реалії показують нам, що послуги, пов'язані зі сільським (зеленим) туризмом, здебільшого надають особи, які мають зовсім інший фах (робітники сільськогосподарських підприємств, працівники сфери обслуговування, вчителі, музиканти та ін.), які надають ці послуги в сільській місцевості безпосередньо за місцем основного проживання. Вказаний "недолік" не може забезпечити максимальний ефект від цього виду діяльності як для власників сільських садиб, так і для туристів. Це й можна вважати основною відмінністю сільського зеленого туризму від туризму, так би мовити, звичайного.

Лідером європейського сільського туризму визнана Італія, що одержує щорічно прибуток від нього приблизно в розмірі 350 млн дол. У Швейцарії доходи від туризму становлять 15 млрд дол. на рік, з яких: 10 млрд дол. забезпечують фермери в гірських місцевостях. Загальна кількість садиб, що надають послуги із сільського туризму, в Україні нараховує понад 1500 осель [1].

У Закарпатті нараховується 474 домогосподарства, які приймають туристів і надають їм відповідні послуги (проживання, харчування). У розрізі районів області найбільша кількість садиб наявна у Берегівському, Свалявському, Міжгірському районах (відповідно 79, 61 та 56 сільських садиб). У відсотках до всієї кількості садиб у Закарпатській області на Берегівський район припадає 16,7 %, Свалявський – 12,9 %, Міжгірський – 11,8 %. Найменша кількість садиб нараховується в таких районах, як Ужгородський, Іршавський та Виног-

радівський (9, 10 та 7 садіб відповідно), у відсотках до загальної кількості – 1,9 %, 2,1 % та 1,5 % [5,6].

Аналізуючи розташування сільських садіб, можна зробити висновок, що найбільша їх кількість сконцентрована в популярних туристичних курортах, які спеціалізуються на різних видах туризму (оздоровчий, лікувальний, гірськолижний, екологічний, винний тощо). Для більшої наочності дані щодо кількості сільських садіб у розрізі районів Закарпатської області відображено на рисунку.

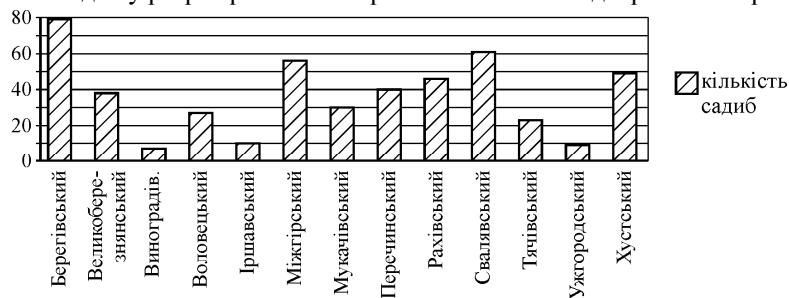

Рис. Кількість сільських садіб у районах Закарпатської області

До основних передумов та причин, що роблять пріоритетним саме розвиток сільського туризму в Закарпатті, можна зарахувати такі:

- переважна більшість населення області проживає в гірській місцевості, для якої є характерною низька зайнятість через відсутність попиту на робочу силу, а житловий фонд, який переважно перебуває у приватній власності, потенційно може бути використаний для проживання та відпочинку туристів;
- внаслідок розвитку сільського туризму незайняте або частково зайняте населення буде залучене в процес суспільного виробництва та надання туристичних послуг, через розширення кола самозайнятості;
- формуватиметься додатковий попит і вирішиться проблема збуту продукції підсобних господарств селян та інших галузей і сфер, що обслуговують туристів;
- розвиток сільського туризму дасть змогу вирішити наявні соціально-економічні проблеми села;
- наслідком розвитку туризму в селах буде розбудова місцевої інфраструктури (благоустрій сільських садіб, вулиць, клубів, магазинів, ринків та інших інфраструктурних елементів), підтримка в належному стані місцевих пам'яток історико-культурної спадщини.

Пріоритетами щодо забезпечення реалізації державної політики розвитку сільського туризму у поточному році будуть [1]:

1. Реалізація заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму на 2006-2010 рр., затверджених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03.07.2006, № 373-р.
2. Розроблення відповідного нормативно-правового акту, що регулюватиме суспільні відносини у сфері сільського туризму.
3. Розроблення національного стандарту щодо надання послуг сільського туризму.
4. Здійснення інформаційно-рекламної підтримки розвитку сільського туризму.

Зазначене дасть змогу створити всі умови для сталого розвитку сільського туризму й покращання соціально-побутових умов та різновидів самозайнятості сільського населення. У таких умовах учасники туристичного бізнесу от-

римають можливості фінансово-економічного маневру, свободу вибору пріоритетів, форм і видів діяльності. І, як наслідок, основним регулятором кількості суб'єктів господарювання стане ринок, а не методи адміністративної регламентації. Органи державної влади через надмірне втручання можуть спровокувати небажані явища, що в кінцевому підсумку може призвести до зменшення надходжень у місцеві бюджети [4].

Висновки. Сьогодні, як в Україні загалом, так і в Закарпатті зокрема, формується економічна основа для організації відпочинку на селі. Відновлення діяльності закладів соціально-культурного призначення поступово формуватиме сферу нетрадиційних для села видів підприємницької діяльності та сферу розваг.

Основним завданням органів державної влади у регулюванні і в управлінні туристично-рекреаційним комплексом є створення сприятливого ринкового середовища для соціально ефективного, економічно вигідного та екологічно допустимого, з погляду регіону, розвитку туристичного бізнесу. За таких умов учасники туристичного бізнесу отримають можливості фінансово-економічного маневру, свободу вибору пріоритетів, форм і видів діяльності. І, як наслідок, основним регулятором кількості суб'єктів господарювання стане ринок, а не методи адміністративної регламентації.

Література

1. Звіт про роботу сектору ліцензування управління правової та ліцензійної політики Державної служби туризму і курортів. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.tourism.gov.ua/PublicationsList.aspx?id=39>.
2. Карчевская Е. Что такое агротуризм? / Е. Карчевская. [Електронний ресурс]. – Доступний с <http://www.tourlib.columb.net.ua/statti.htm>.
3. Ледовских У.Ю. Экотуризм на пути в Россию: принципы, рекомендации, российский и зарубежный опыт / Е.Ю. Ледовских, Н.В. Моралева, А.В. Дроздова. – Тула : Изд-во "Гриф и К", 2002. – 236 с.
4. Регіон: соціально-економічні трансформації / М.І. Пітолич, Ю.Б. Кушнір, Є.С. Лавренко, О.С. Молнар. – Ужгород : Вид-во "Карпати", 2007. – 415 с.
5. Сельский зеленый туризм и фестивали в Закарпатье. [Електронний ресурс]. – Доступний с <http://www.rest4u.com.ua/userfeedback/111>.
6. Туристичний портал. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rest4u.com.ua>

Малахова С.О., Радомский С.С. Сельский зеленый туризм – основа развития туристической индустрии Закарпатья

Сделан обзор современного состояния сельского туризма, проблем и перспектив его развития. Проанализированы количество сельских усадеб в разрезе районов Закарпатской области. Определены приоритеты реализации государственной политики развития сельского туризма и задачи органов государственной власти в регулировании и в управлении туристско-рекреационным комплексом.

Ключевые слова: туристско-рекреационный комплекс, туризм, сельский туризм, экотуризм, зеленый туризм, сельские усадьбы.

Malakhova S.O., Radomskyy S.S. Green tourism – basis of tourism industry Transcarpathia

The paper reviews the current state of rural tourism, the problems and prospects of its development. The analysis of rural households in terms of regions of Transcarpathia. Defined priorities of state policy development of rural tourism and objectives of public authorities to regulate and manage recreational complexes.

Keywords: tourist-recreational complex, tourism, rural tourism, ecotourism, green tourism, farmsteads.